

V ä x t f ä r g n i n g

I. Färgväxter.

1. Vem ålåg det att samla färgväxter? Gjorde färgaren det själv, eller kunde arbetet utföras av barn och vallhjon?

2. Kommer Ni ihåg vilka växter man samlade? (Om det riksspråkliga namnet på växten är okänt, torde det vara skäl i att bifoga ett exemplar av växten i fråga.)

3. När samlar man färgväxter? När blommar de olika växterna? Skulle t.ex. lummer insamlas på våren "innan göken gal"? Är det fördelaktigt att samla färgväxter vid full- och nymåne?

4. Användes redskap för insamling av färgväxter? Vilka? Är madrehacka känd? Hur ser den ut?

6. Var förvaras de för vinterns behov hopsamlade färgväxterna t. ex. brakvedsbark; på taket, i snön, nergrävda i jorden?

II. Färgning med växtämnen.

6. Trycker eller färgar Ni garn och tyger? Trycktes eller färgades garn och tyger i bygden?

7. Tvättas godset före färgningen? Hur? Måste tvål användas? Hur förhindrade man garnhärvernans hopblandning?

8. Kommer man ännu ihåg att färgning medelst surning el. syrsättning förekommit någonstades? Hur framstalles färglösningen? Blandas mjöl och färgämnen i ljunt vatten (el. mjölk)? Syras godset i färglösningen eller kokas det endast färdigt i den sura lösningen? Jäsningsämnen ha ersatt s.s.s. betningsmedlen, om sådana ha använts. Kommer man ihåg åtminstone i detta sammanhang nödvändiga betningsmedel? Hurudana? Har urin använts? Huru?

9. För att växtfärgerna skola fästa, särskilt på linne- och bomullsfibrer, erfordras tillsats av frätande kemikalier. Hur benämnes detta förfarande: betning? etsning?

10. Aska som betningsmedel vid färgning är känt sedan gammelt? Blandas aska i färglösningen t.ex. vid färgning av fiskredskap? Kokas lingarnet före färgningen i asklut? Varför?

11. Vilka betningsmedel, som användes nu, känner Ni till? Alun, vitalun, kromsyra, kromsyra, kalrfärg?, blåalun, vitriol, tenn, skedvatten, svavelsyra, attika, koksalt? När och hur stycket av varje ämne behövde man?

12. Kunna ylle och linne betas med samma betningsmedel?

13. Godset kan betas före färgningen, genom kokning i vatten, varvid de särskilda betningsmedlen upplösts. Betningen kan även ske samtidigt med färgningen, varvid betningsmedlet upplöses i en skvätt vatten, som sedan tillsättes färglösningen. Hur gör man på Eder ort?

14. Redogör för hur färgning tillgår i allmänhet. Kokas färgämnen särskilt eller tillsammans med godset, som skall färgas? Lägges färgämnet varvtals med garnet, då man t.ex. färgar brunt med stonlav? Hur länge pågår färgningen? Får godset svalna i färglösningen, eller sköljes det genast? I vilket fall sköljes det färgade stycket i lut?

15. Hur benämnas ojämnt färgat garn: fläckigt, flammigt etc.?

16. Var det av betydelse att färgningen skedde på en viss veckodag? I mellersta Finland förekom det att färgaren, då han lade ner garnet i färggrytan, brukade säga: "Taket är fullt av röda (eller vilken färg det nu var fråga om) fåglar." Härigenom har färgningen lyckats.

Känner Ni till samma eller andra liknande bruk från något ställe i vårt land?

III. Färger av växtämnen.

Röda färger.

17. Kan Ni redogöra för hur man färgat madrerött? Har man först i gulffärg färgat grund- eller bottenfärgen och sedan i den av madrerötter (genom syring?) framställda lösningen den egentliga röda färgen? Eller har en av madrerötter direkt kokad lösning färgat rött?

18. Hur har man färgat blodrotsrött?

19. Hur får man rött av brakvedsbark? Måste berken "garvas" före användningen? Var? Hur länge? Betningsmedel?

20. Har man på Eder ort färgat albarksrött? Hur?

21. Känner Ni till hundkäxrött eller kråkbärsrött? Hur har dessa och möjligtvis andra på Eder ort använda röda färger färgats?

Gula färger.

22. Färgar man annu någonstans medelst surning el. syrsättning lummergult? Hur? Vilket betningsmedel?

- 3
23. Redogör för färgning av björklövegult. Betningsmedel?
 24. Har man på orten färgat gult med alblad och albark?
 25. Var känner man till skäggslavs- och granbarrsgult? Är kunskapen därom gammal, eller har den möjligtvis inhamtats under de senaste åren?
 26. Hurudant är engult? Hur färgar man det?
 27. Av brakvedsbark har man även fått gult. Har barken härvidlag varit färsk eller torkad? Hur har färgningen tillgått?
 28. Vilka betningsmedel behövas för färgning av ljung- och skvattra- eller myrporsgult: alun, kromsyra, salt, lut?
 29. Gulblommigt färggräs har varit känt som färgväxt. Kan Ni redogöra för framställningen av guldfärg ur ängsnäva, färgkulla, prästkrage?
 30. Har man på Eder ort redan sedan gammalt färgat nässelgult? Hur?
 31. I västra Finland har man av hundkåx, med alun som betningsmedel, erhållit gult. Är hundkåxgult känt i vårt land?
 32. Är färgning med "lökskal" allmän i Eder hemtrakt?
 33. Hur färgar man fräkengult? Är kunskapen därom känd sedan gammalt?
 34. Hurudant är broddgult? Hur färgar man det?
 35. Redogör för färgning av hälgult?
 36. Har man av snärjåra erhållit gul färg? Hur? Är madregult känt? Hur skiljer sig färgningen av madregult från färgningen av madrerött?

Blåa färger.

37. Rent blå färg har man ej erhållit av våra inhemska färgväxter. Färgning av blått har man dock åtminstone på en del håll i landet försökt sig på. Kommer man ihåg ett man på Eder ort framställt blåfärg av blåbär, blåklocka och blåklint? Hur?

Gröna färger.

38. Hur färgar man björklövsgrönt? På en del håll i Finland har "lösningemedlet" varit kärnmjölk. Hur är det på andra håll? Betningsmedel.
39. Redogör för hur man med ljung och skvattra el. myrpor färgat "mossgrönt". Vilka betningsmedel och hur mycket har man behövt?
40. Hur färgar man nässelgrönt?
41. Har potatisblestgrönt sedan gammalt varit känt på orten? Färgningen?

42. I Finland har man färgat grönt med ängsyra, med alun som betningsmedel. Känner man till ängsyregrönt på annat håll?

43. Har man på Eder ort färgat grönt med renfäns? Har aska använts som betningsmedel?

44. Redogör för färgning av hundkäxgrönt? Hur har man av hundkäxgult fått -grönt?

45. Kan man färga grönt med sädesbrodd? Hur?

46. Vet ni om någon färgat grönt med gräsfrö? Hur?

47. Vilka andra gröna färger har man färgat i Eder hemtrakt? Hur har man av gul färg fått grön, t.ex. genom att skölja i lut och använda syror och salter?

Bruna färger.

48. Hur färgar man ljungbrunt? Kokas färgämnen i asklut?

49. Redogör för hur man färgar brunt med albrök. Vilket betningsmedel? Har det färgade stycket torkats i ugnen, inne i rusket eller ute i solkenet?

50. Känner man till i Eder hemtrakt björknäverbrunt? Hur får man det? Är björknäverbrunt vanligt som nätfärg?

51. Har man någonstans färgat sälgbarksbrunt? Hur?

52. Redogör för hur man färgat brunt med brakvedsbark! Betningsmedel?

53. Under vilket namn är en viss lav, använd vid färgning av brunt, känt: stenlav, violsten, violalg, stenskel, stensmossa, skålmossa, renlav etc.? Hur ser den ut? Hur färgar man "stenlavsbrunt"? Behöver man betningsmedel? Tillgår färgningen så, att man lägger vrvt-ls med stenslav och garn i färggrytan?

54. Hurudant är brunt av lingonris?

55. Hur får man brunt av gran- och tallkottar? Betningsmedel?

56. Färgar man i Eder hemtrakt brunt med skägglav?

Gråa färger.

57. Gråa färger ha framförallt behövts för färgning av linnegarn och senare även bomullsgarn. Betningsmedel ha härvid varit nödvändiga.

58. Redogör för hur man färgat grått med mjölon eller gervgräs? Betningsmedel?

59. Hurudant är björknävergrått? Hur har man fått det?

60. Redogör för hur man färgat albarksgrått. Betningsmedel?

61. Färgar man i Eder hemtrakt sälgbarksgrått? Hur?

62. Hur får man haggbarksgrått? Betningsmedel?
63. Med rönnbark har man t.ex. i Finland färgat "silvergrått". Är detta förferingssätt känt i vårt land?
64. Färgar man någonstans grått med arsskott av tall?
65. Kan ni möjligtvis beskriva hur man färgat grått med gran-kottar? Med enris?

Svart färg.

66. Hur färgar man alburkasvart? Läter man barken "garvas" före användningen? Har färglösningen syrats? Betningsmedel?
67. Redogör för hur man färgat björknäversvart. Behöver man lut? Vilka betningsmedel?
68. Färgar man någonstans svart med tallkottar. Hur?
69. Hur får man blåbärsvart?
70. Har man någonstans färgat svart med rölleka? Redogör för förferingssättet.
71. Var känner man till färgning av svart med mjölke? Betningsmedel?
72. Har man fått svart färg av brakvedsbär? Hur?
73. Med tillsats av vitriol, har man vid färgning av svart, använt myrgyttja, rost, som smulats på ytan av källor eller sköljts av järn, slipstensvatten, sot m.m. Har man i Eder hemtrakt använt dessa eller liknande ämnen?

IV. Köpta färgeri.

Som tillsats till de av inhemska växtämnen erhållna färgerna och senare, innan de nutida "pås-färgerna" kommit i handeln, ha i vårt land från annat håll införda färgämnen varit flitigt i bruk.

74. Har man i Eder hemtrakt känt till t.ex. följande "spån"- eller "trä-färgeri": blåspån, blåved, gulved, bresilja? Hurudant är sandel, orselj, brunfärg?

Har gurkmeja färgat gult? Känner man sedan gammalt till indigo och krapp? Andra färgämnen?